

ГОНТАР Анастасія

*(здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
курсант 2 курсу 2 групи Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
Харків, Україна)*

(Науковий керівник: ІВАНОВА Ганна

*доктор юридичних наук, доцент
доцент кафедри військового права Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Харків, Україна)*

ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ПРИ ЗАСТОСУВАННІ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ

Застосування безпілотних літальних апаратів (далі - БПЛА) у сучасних збройних конфліктах набуває дедалі більшого значення, що зумовлює необхідність чіткого дотримання норм міжнародного гуманітарного права (далі - МГП). Україна, перебуваючи в авангарді впровадження безпілотних технологій у військовій сфері, активно їх застосовує для захисту суверенітету і територіальної цілісності в умовах триваючої збройної агресії.

Метою дослідження є аналіз основоположних принципів МГП у контексті застосування БПЛА та розробка практичних рекомендацій щодо мінімізації ризиків порушень під час бойових операцій.

Застосування БПЛА у збройному конфлікті повинно здійснюватися в суворій відповідності до основоположних принципів МГП, зокрема: військової необхідності і гуманності, розрізнення, пропорційності та застосування запобіжних заходів [1]. Ці принципи діють у взаємозв'язку та повинні враховуватись на всіх етапах: від планування до аналізу наслідків застосування БПЛА.

Принцип розрізнення вимагає чіткої ідентифікації військової цілі перед застосуванням БПЛА. За практичної можливості статус законної військової цілі

повинен бути підтверджений щонайменше двома незалежними джерелами інформації [2]. Заборонено спрямовувати напади проти захищених осіб, які не беруть участь у збройному конфлікті, а також захищених об'єктів, якщо противник не використовує їх з військовою метою.

Принцип пропорційності передбачає оцінку співвідношення конкретної та безпосередньої військової переваги, яку прогнозується отримати у результаті застосування БПЛА, та прогнозованої супутньої шкоди цивільному населенню. Не повинні здійснюватися напади, які потенційно можуть завдати надмірної супутньої шкоди порівняно з очікуваною військовою перевагою. Рекомендується використовувати високоточні боєприпаси та уникати засобів ураження з широким радіусом дії у густонаселених районах [2].

Принцип застосування запобіжних заходів передбачає вжиття всіх можливих заходів для мінімізації шкоди цивільним особам та об'єктам. Це включає вибір часу, місця, методу нападу, інформування цивільного населення (за можливості), а також утримання від нападів, якщо статус об'єктів викликає сумніви [3].

Україна як держава-учасниця Женевських конвенцій, Додаткових протоколів до них і Римського статуту Міжнародного кримінального суду зобов'язана поважати та забезпечувати дотримання норм МГП [4; 5; 6]. Відповідно до Статуту внутрішньої служби ЗС України, знання і дотримання норм МГП є обов'язком кожного військовослужбовця ЗС України.

Особливу увагу слід приділити автономним БПЛА. Рішення про напад за участі автономних систем має залишатися під значущим людським контролем для запобігання або припинення неправомірного нападу. Це стосується як вибору цілі, так і моменту її ураження. Автономність не звільняє від юридичної відповідальності за дотримання норм МГП [2; 7].

Задля забезпечення прозорості та контролю за використанням БПЛА рекомендовано вести детальні звіти про кожне бойове застосування, документувати процес ухвалення рішень, забезпечувати відкритість даних під час службових розслідувань та перевіряти інформацію про втрати серед цивільного населення після здійснення ураження [8].

Типовими порушеннями МГП при застосуванні БПЛА можуть бути: навмисні напади на цивільне населення або цивільні об'єкти; невідповідні або непропорційні напади; напади на поранених та хворих, військовополонених; напади на захищені об'єкти (медичні установи, культурну спадщину). Відповідальність за воєнні злочини встановлюється статтею 438 Кримінального кодексу України [9].

Відповідальність командирів полягає у зобов'язанні запобігати, припиняти та повідомляти про порушення МГП. Командири зобов'язані організувати фіксацію, документування та передачу інформації про ймовірні порушення, не допускати переслідування осіб, які повідомляють про порушення МГП [1; 8].

Міжнародна практика застосування БПЛА свідчить про важливість дотримання принципів МГП. Міжнародний комітет Червоного Хреста наголошує на необхідності забезпечення відповідності використання озброєних дронів нормам міжнародного гуманітарного права [10]. Досвід інших держав демонструє розробку детальних керівництв щодо застосування безпілотних систем з урахуванням вимог МГП [11; 12; 13].

Таким чином, дотримання принципів МГП при застосуванні БПЛА є обов'язком кожного військовослужбовця та передумовою правомірного ведення бойових дій. Систематична підготовка особового складу, чіткі стандартні операційні процедури та ефективний контроль з боку командування є ключовими елементами забезпечення відповідності операцій із застосуванням БПЛА нормам міжнародного гуманітарного права.

Список використаних джерел:

1. Додатковий протокол I до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів : міжнар. док. від 08.06.1977. Верховна Рада України: офіц. веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199 (дата звернення: 13.11.2025).

2. Сенаторова О., Усманов Ю., Лубяниченко В., Призенко О. Методичні рекомендації з дотримання міжнародного гуманітарного права під час застосування безпілотних систем у збройних конфліктах. Київ, 2024. 28 с.

3. Доктрина «Застосування безпілотних систем у силах оборони України» : затв. наказом Командувача Об'єднаних сил ЗСУ від 01.01.2024 № ОП 3-0(46).
4. Конвенція про захист цивільного населення під час війни : міжнар. док. від 12.08.1949. Верховна Рада України: офіц. веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154 (дата звернення: 14.11.2025).
5. Додатковий протокол II до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру : міжнар. док. від 08.06.1977. Верховна Рада України: офіц. веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200 (дата звернення: 14.11.2025).
6. Римський статут Міжнародного кримінального суду : міжнар. док. від 17.07.1998. Верховна Рада України: офіц. веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588 (дата звернення: 13.11.2025).
7. UNIDIR. The Interpretation and Application of IHL in Relation to Lethal Autonomous Weapon Systems. Geneva, 2025. URL: <https://unidir.org/publication/interpretation-application-ihl-relation-lethal-autonomous-weapon-systems>(accessed: 15.11.2025).
8. Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України : наказ М-ва оборони України від 23.03.2017 № 164. Верховна Рада України: офіц. веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17> (дата звернення: 13.11.2025).
9. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Верховна Рада України: офіц. веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 14.11.2025).
10. ICRC. Ensuring the Use of Armed Drones in Accordance with IHL. Geneva, 2014. URL: <https://www.icrc.org/en/document/ensuring-use-armed-drones-accordance-ihl> (accessed: 14.11.2025).
11. UK Ministry of Defence. Joint Doctrine Note 2/11: The UK Approach to Unmanned Aircraft Systems. 2022. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1077593/20220505-JDN_211_UAS_v2.pdf (accessed: 14.11.2025).

12. US Department of Defense. Civilian Harm Mitigation and Response Action Plan (CHMR-AP). Washington, 2022. URL: <https://media.defense.gov/2022/Aug/25/2003064740/-1/-1/1/CIVILIAN-HARM-MITIGATION-AND-RESPONSE-ACTION-PLAN.PDF> (accessed: 14.11.2025).

13. Australian Defence Force. ADDP 06.4 Law of Armed Conflict. Canberra, 2021. URL: <https://www.defence.gov.au/about/publications/australian-defence-doctrine-publication-064-law-armed-conflict>(accessed: 14.11.2025).